

«ФОРМАЛЬНА НЕЙТРАЛЬНІСТЬ» КИТАЮ ЩОДО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ВИСНОВКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Автор:
Юрій Пойта

I. ОЦІНКА СТАНОВИЩА

Після незаконної анексії Росією Криму та окупації частин Донецької та Луганської областей в 2014 році, Китай дотримувався формально нейтральної позиції: продовжував визнавати Україну в її міжнародно визнаних кордонах, періодично заявляв про підтримку українського суверенітету та територіальної цілісності України, а китайські державні компанії не були присутні на окупованих українських територіях. Водночас, Пекін не засуджував агресивні дії Росії, практично завжди голосував проти українських резолюцій в ООН щодо російської агресії в ООН, та посилював партнерство з РФ.

Зазначений підхід дав можливість Китаю зберегти відносини та розвивати партнерство одночасно як з Росією, так і з Україною. Для Києва така позиція була прийнятною, і в 2019 році Китай став першим серед країн торгівельним партнером України; продовжувалась співпраця в оборонно-промисловому комплексі; українське керівництво розглядало Китай як перспективне джерело інвестицій (незважаючи на їх низьку частку в українській економіці)¹.

Після початку повномасштабної російсько-української війни в 2022 році Китай, загалом, продовжив дотримуватися своєї формально нейтральної позиції (більшість західних експертів називає її «проросійською нейтральністю», а в російських

¹ Горюнов Д., Прохоров Б., Сахно Г. Китайський економічний слід в Україні. Центр економічної стратегії (2021). URL: <https://ces.org.ua/chinese-money-in-ukraine/>

експертних колах вона називається «дружньою до Росії нейтральністю»), не надаючи так звану матеріальну допомогу жодній із сторін конфлікту². Проте Пекін значно посилив російський вектор своєї зовнішньої політики. Зокрема, безпосередньо перед повномасштабним вторгненням Китай підписав з Росією «Спільну заяву про міжнародні відносини, що вступають у нову епоху, та глобальний сталий розвиток»³, в якій заявив про «дружбу з Росією без кордонів та заборонених зон»; підтримав Росію щодо «формування довгострокових юридично обов'язкових гарантій безпеки в Європі» та забезпечення «загальної комплексної неподільної та стійкої безпеки»; виступив проти так званого подальшого розширення НАТО⁴.

Безпосередньо після вторгнення 24 лютого 2022 року Китай повністю поклав вину за «українську кризу» на США та НАТО, які нібито своєю безвідповідальною політикою спровокували конфлікт; говорив, що «законні побоювання Росії у сфері безпеки» мають бути враховані; постійно критикував накладені на Росію санкції, говорячи, що вони шкодять світовій економіці; виступав проти надання Україні західного озброєння, оскільки «воно не вирішує конфлікт, а лише додає масла в вогонь»; посилив проросійську пропаганду на рівні офіційних осіб та в китайськомовних і англомовних медіа.

Крім цього, Китай неодноразово поширював відверту дезінформацію стосовно України, наприклад про діяльність в Україні так званих 20 американських біолабораторій⁵, в яких нібито розробляється біологічна зброя (що стало одним із наративів російської пропаганди та частиною обґрунтування для вторгнення); про відродження нацизму в Україні⁶; а під час засідання Радбезу ООН в квітні 2022 року поставив під сумнів причетність Росії до військових злочинів в Бучі⁷.

Крім цього, Китай значно поглибив економічні зв'язки та збільшив закупівлі енергоносіїв в Росії (що надає можливість значної економічної підтримки російського політичного режиму); розпочав роботу над будівництвом нових газопроводів з РФ до КНР; посилив політичне та військове співробітництво, дипломатичну координацію з Росією; виступив проти виключення Росії з G20 та голосував проти виключення Росії з Ради з прав людини в ООН.

² Під матеріальною допомогою тут та далі по тексту мається на увазі військова та військово-технічна допомога

³ Совместное заявление Российской Федерации и Китайской Народной Республики о международных отношениях, вступающих в новую эпоху, и глобальном устойчивом развитии/ URL: <http://kremlin.ru/supplement/5770>

⁴ Зазначені тези співпадають з висунутими Росією в грудні 2022 р. вимогами до США та НАТО стосовно гарантій безпеки в Європейському регіоні. URL: https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/news/1790809/

⁵ China urges U.S. to release details of bio-labs in Ukraine. URL: <https://english.news.cn/northamerica/20220308/cf0d75294eb649f098f33dcde4a01495/c.html>

⁶ Jerry Yu. Analysis: How Ukraine has been Nazified in the Chinese information space? 2022. URL: <https://medium.com/doublethinklab/analysis-how-ukraine-has-been-nazified-in-chinese-information-space-81ce236f6a55>

⁷ Китай призвал воздержаться от беспочвенных обвинений по Буче. URL: <https://ria.ru/20220405/bucha-1781966222.html>

II. ПРОГНОЗИ/ПЕРСПЕКТИВИ

Наразі найбільш ймовірно, що Китай загалом продовжуватиме свою так звану «проросійську нейтральність», що обумовлено важливістю для КНР зберегти відносини одночасно з Заходом та Росією. Партнерство з Заходом важливе для Китаю для реалізації стратегічного завдання із досягнення світового лідерства, оскільки ринок та доступ до технологій США та ЄС відіграє ключову роль для економічного зростання та технологічного розвитку Китаю, в той час як так звана матеріальна допомога Китаю Росії створить серйозні загрози потрапляння китайських компаній під санкції та призведе до руйнування економічних відносин з Заходом.

З іншого боку, передбачувані і стабільні відносини Китаю з Росією, взаємна політична та дипломатична підтримка, воєнно-технічне співробітництво необхідні Пекіну для виграшу так званої стратегічної конкуренції із США, в якій Москва вважається Пекіном важливим ситуативним партнером. У зв'язку з цим, на даний момент ймовірність значної зміни поточної позиції КНР оцінюється як невисока.

Зазначене підтверджується результатами низки дискусій як із західними так і з китайськими експертами. Зокрема, за результатами проведеного в м. Варшава у травні 2022 р. круглого столу у закритому форматі за участі провідних експертів, близьких до урядів країн ЄС та НАТО, щодо можливих дій Китаю у випадку розвитку трьох сценаріїв російсько-української війни (Росія зазнає поразки; Україна зазнає поразки та буде окупована Росією; війна перейде в затяжну фазу із втратою Україною частини територій та закріплення Росії там), було отримано висновки, що при будь-якому з трьох сценаріїв, малоімовірно, що Китай буде значно змінювати теперішні підходи до російсько-української війни⁸. Пекін може дещо адаптуватися до змін ситуації (риторично, економічно) але він не руйнуватиме своїх відносин з Росією. Також малоімовірним є надання так званої «матеріальної допомоги» від Китаю Росії, зокрема постачання озброєння, яке б значно змінило баланс сил на користь Росії. Водночас обмежена військово-технічна допомога (амуніція, боєприпаси, компоненти, надання розвідувальної інформації) з боку Китаю Росії не виключається, та є ймовірною.

Китайські експерти, загалом, підтверджують зазначені оцінки: в закритих дискусіях співробітники провідних аналітичних центрів Китаю, близьких до уряду, зазначали, що Пекін дотримуватиметься «золотої середини», не підтримуючи прямо жодну із сторін конфлікту. Стабільні та партнерські відносини з Росією вони характеризують як надзвичайно важливі для китайських національних інтересів, тому Китай не буде робити жодних кроків, які могли б їх зіпсувати. «Китай і Росія – дві великі держави, і у обох країн є спільне розуміння типу «два тигра б'ються – мінімум один буде поранений», зазначив китайський експерт з

⁸ Джерело: результати дискусії з експертами країн ЄС та НАТО, травень 2022 р.

аналітичного центру, афілійованого з Міністерством оборони КНР. Він додав: «Китай та Росія сформували відносини нового типу, які базуються на дружбі, добросусідстві та взаємоповазі. Це рішення також базується на історичному досвіді, коли Китай та СРСР мали протиріччя, що привело до військового конфлікту. Тому Китай намагається не допустити протиріччя з Росією»⁹.

Під час іншого заходу китайська сторона висловлювала симпатію до політики Росії і порівнювала з ситуацією в Китаї. Зокрема, китайські аналітики повідомили, що домінуючою в китайському експертному середовищі є точка зору, що «Китай та Росія отримали від співробітництва з Заходом багато, але Росія і Китай відчують себе дуже ображеними та приниженими тому що вони не мають достатньої ролі у світі», «вони відчують себе виключеними та ігнорованими». Завдяки цьому Росія сприймається як країна, що відчуває тиск з боку НАТО, та відстоює свої національні інтереси, подібні з китайськими. У зв'язку з цим, незважаючи на те, що Китай зазнає чималих економічних втрат та іміджевих ризиків у зв'язку з російським вторгненням до України, Китай не робитиме дій, які б могли зіпсувати його відносини з Росією¹⁰.

Зазначене говорить про те, що Китай найбільш ймовірно не надаватиме Росії військово-технічної підтримки та обережно ставитиметься до надання допомоги щодо обходу санкцій, але допомагатиме Росії інформаційно, дипломатично, економічно та частково технологічно. У цьому аспекті слід констатувати, що заклики Китаю не надавати Україні зброю та скасувати санкції, накладені проти Росії, поки що не послаблюють підтримку України з боку ЄС та НАТО, водночас вони посилюють наративи Росії у світі. Крім цього, економічна підтримка Китаю зміцнює стійкість російської економіки в умовах санкцій, оскільки частково компенсує втрату ринків ЄС та дає можливість отримувати частину з необхідних для Росії товарів та технологій з Китаю або через Китай.

Острахи Китаю зіпсувати відносини з Росією грають важливу роль для стримування від кроків, які Москва сприйматиме як недружні, тому очікувати більш вигідної для України позиції Китаю не варто. З цієї причини, малоімовірно, що Китай стане гарантом безпеки України чи тиснутиме на Росію з метою припинення війни, тому заклики Києва до Пекіна з цих питань не принесуть результатів. Зазначене підтверджується відсутністю реакції Китаю на звернення міністра закордонних справ Д.Кулеби в квітні 2022 року в інтерв'ю китайському державному агентству Сінхуа¹¹ із проханням до Китаю виступити гарантом безпеки, а також на заклики В.Зеленського в серпні 2022 року через публікацію в гонконгській газеті South China Morning Post¹² провести прямі переговори між китайським і українським лідером та натиснути на Росію. Станом на момент

⁹ Джерело: результати дискусії з китайськими експертами, липень 2022 р.

¹⁰ Джерело: результати дискусії з китайськими експертами, червень 2022 р.

¹¹ Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба дав ексклюзивне інтерв'ю агентству Сінхуа. URL: http://www.news.cn/world/2022-04/30/c_1128610853.htm

¹² Volodymyr Zelensky seeking 'direct talks' with China's Xi Jinping to help end Russia's invasion of Ukraine, URL: <https://www.scmp.com/week-asia/politics/article/3187580/volodymyr-zelensky-seeking-direct-talks-chinas-xi-jinping-help>

написання цієї статті, офіційної відповіді від Китаю про готовність стати гарантом безпеки, та щодо прямих переговорів з українською стороною не надходили, а під час щоденної прес-конференції спікер МЗС КНР Хуа Чуньїн на запитання журналіста про можливість переговорів між українським та китайським лідером фактично ухилилась від прямої відповіді. Вона сказала, що «Китай підтримує тісну комунікацію з Україною і іншими сторонами української кризи»¹³. У цьому аспекті слід зазначити, що в китайському експертному та медіа дискурсі Україна не сприймається як самостійний гравець з своїми національними інтересами, а описується як «місток між Заходом та Сходом», зона ексклюзивного впливу Росії, яка тимчасово знаходиться під контролем Заходу.

Крім цього, Китай посилює політичну підтримку діям Росії, принаймні на рівні риторики. Підтвердженням цього може бути виступ голови Постійного комітету Всекитайських зборів народних представників Лі Чжаньшу на зустрічі із лідерами фракцій Держдуми РФ 9 вересня 2022 року, під час якого він висловив підтримку «заходів, які вживає Росія для захисту своїх ключових інтересів», згадавши при цьому Україну. «З питань, що становлять життєво важливі інтереси Росії, завжди надаємо нашу підтримку і наше розуміння. Наприклад, щодо України, - зазначив Лі Чжаньшу, - Ми бачимо, як США та їхні союзники по НАТО нарощують свою присутність по периметру Росії, серйозно загрожують національній безпеці та безпеці життя росіян. Ми з повним розумінням ставимося до всіх заходів, які вживає Росія для захисту таких ключових інтересів, надаємо наше сприяння». Китайський чиновник додав, що «Росію було поставлено у безвихідне становище з українського питання. І в цьому випадку Росія зробила важливий вибір, давши рішучу відсіч»¹⁴. Зазначений виступ китайського чиновника значно контрастує з попередніми заявами китайської сторони, в яких Китай виступав за мирне врегулювання конфлікту, а лідер КНР Сі Цзіньпін говорив, що «криза в Україні є не тим, що нам хочеться бачити»¹⁵.

Також, малоімовірною залишається можливість участі Китаю в зусиллях посилення глобальної ізоляції Росії. Китай виступає категорично проти виключення РФ з міжнародних організацій, надає непряму міжнародну підтримку шляхом участі в міжнародних заходах, які організовує Москва; забезпечив участь своїх військових в спільних з Росією стратегічних навчаннях «Схід-2022»; а лідер КНР зберігає тісну координацію та проводить особисті зустрічі з В. Путіним (зустріч між лідерами РФ та КНР запланована на вересень 2022 р. під час саміту ШОС в Узбекистані).

¹³ Foreign Ministry Spokesperson Hua Chunying's Regular Press Conference on August 4, 2022. URL: https://www.fmprc.gov.cn/eng/xwfw_665399/s2510_665401/202208/t20220805_10734891.html

¹⁴ В КНР заявили, что с полным пониманием относятся к защите РФ своих интересов на Украине. URL: <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/15706589/amp>

¹⁵ Китай – про війну в Україні: Це не те, що нам хочеться бачити. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3433534-kitaj-pro-vijnu-v-ukraini-ce-ne-te-so-nam-hocetsa-baciti.html>

III. ВИСНОВКИ

Таким чином, Китай, зберігаючи свою формальну нейтральність, фактично надає допомогу Росії, яка зміцнює її стійкість в умовах західних санкцій; посилює проросійські нарративи в міжнародному середовищі; зменшує зусилля США та ЄС щодо послаблення міжнародного впливу РФ.

Ймовірність надання Китаєм підтримки Україні залишається дуже низькою, а заяви китайської сторони про те, що Китай грає «конструктивну роль у вирішенні української кризи» і не буде «сидіти склавши руки у випадку її ескалації» не відповідають дійсності.

Інтересом Китаю є значне послаблення та стратегічна поразка Заходу, оскільки воєнна перемога РФ проти України забезпечить значне зменшення іміджу та позицій США в Європі та світі, що сприятиме перетворенню Китаю на наддержаву та підриву мережі альянсів і витіснення США з Азійсько-тихоокеанського регіону. У цьому аспекті, Китай не зацікавлений у воєнній перемозі України¹⁶, а його дії, в т.ч. розвиток партнерства з РФ, послаблення Заходу, створюють системні виклики для нашої держави, яка має на мету інтеграцію в ЄС та НАТО.

Враховуючи зазначене, відносини України з Китаєм повинні бути скореговані із урахуванням глобальних цілей Китаю щодо досягнення світового лідерства та спроб підриву позицій Заходу, що становить довгострокові виклики для України.

¹⁶ Під час низки закритих дискусій з китайськими експертами було отримано висновки, що воєнна поразка Росії – найбільш не вигідний для Китаю сценарій

Використані джерела

1. China urges U.S. to release details of bio-labs in Ukraine. URL: <https://english.news.cn/northamerica/20220308/cf0d75294eb649f098f33dcde4a01495/c.html>
2. Foreign Ministry Spokesperson Hua Chunying's Regular Press Conference on August 4, 2022. URL: https://www.fmprc.gov.cn/eng/xwfw_665399/s2510_665401/202208/t20220805_10734891.html
3. Jerry Yu. Analysis: How Ukraine has been Nazified in the Chinese information space? 2022. URL: <https://medium.com/doublethinklab/analysis-how-ukraine-has-been-nazified-in-chinese-information-space-81ce236f6a55>
4. MERICS. Screening Foreign Investment in the eu – the First Year. URL: <https://merics.org/en/short-analysis/screening-foreign-investment-eu-first-year>
5. Volodymyr Zelensky seeking 'direct talks' with China's Xi Jinping to help end Russia's invasion of Ukraine, URL: <https://www.scmp.com/week-asia/politics/article/3187580/volodymyr-zelensky-seeking-direct-talks-chinas-xi-jinping-help>
6. В КНР заявили, что с полным пониманием относятся к защите РФ своих интересов на Украине. URL: <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/15706589/amp>
7. Горюнов Д., Прохоров Б., Сахно Г. Китайський економічний слід в Україні. Центр економічної стратегії (2021). URL: <https://ces.org.ua/chinese-money-in-ukraine/>
8. Результати дискусії з експертами країн ЄС та НАТО, травень 2022 р.
9. Результати дискусії з китайськими експертами, липень 2022 р.
10. Китай – про війну в Україні: Це не те, що нам хочеться бачити. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3433534-kitaj-pro-vijnu-v-ukraini-ce-ne-te-so-nam-hocetsa-baciti.html>
11. Китай призвал воздержаться от беспочвенных обвинений по Буче. URL: <https://ria.ru/20220405/bucha-1781966222.html>
12. Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба дав ексклюзивне інтерв'ю агентству Сінхуа. URL: http://www.news.cn/world/2022-04/30/c_1128610853.htm
13. Совместное заявление Российской Федерации и Китайской Народной Республики о международных отношениях, вступающих в новую эпоху, и глобальном устойчивом развитии. URL: <http://kremlin.ru/supplement/5770>
14. Ю.Пойта. Небезпечний Китай: як Україні мінімізувати ризики у співпраці зі "стратегічним партнером". URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2021/12/6/7131099/>

© New Geopolitics Research Network

Автор:
Юрій Пойта

New Geopolitics

Research Network

Інформація та погляди, викладені в цьому дослідженні, належать авторам і не обов'язково відображають офіційну думку Фонду Конрада Аденауера та Міністерства закордонних справ України.

New Geopolitics Research Network

Е-пошта: info@newgeopolitics.org
<https://www.newgeopolitics.org/>